

DIVIDED STATES

Henry Staten: Wittgenstein and Derrida, Univ. of Nebraska Press 1984, 182 p.

I.

Det er nu snart 20 år siden, at den franske "skrifttænkner" Jacques Derrida blev introduceret i Danmark af (og mestendels også kun i) de teoretiske miljøer omkring de nu hedengangne tidsskrifter *Exil* og *Poetik*. Sidenhen er tiderne skiftet mere end én gang og verdensanskuelser kommet og gået, således at der i dag findes akademiske kredse, som aldrig har så meget som hørt om Derrida, og hvori dennes såkaldt **grammatologiske** tilgang til skriften, teksten og tænkningen derfor kan indføres som en revolutionerende nyhed, - og tilmed, ved en overraskende sløjfe på filosofiens historie, som hotteste teoretiske hit direkte fra USA! Dette **re-entry** er sket under sloganet **deconstructivism** og foregår altså så at sige "på engelsk", i kredse der i øvrigt fortrinsvis er interesseret i læsning og analyse ikke så meget af teoretiske som af litterære eller evt. religiøse tekster.

I denne nye kontekst kan selvfølgelig gamle tekster læses på ny; men mere interessant er vel de nye tekster, der opstår ved mødet mellem traditioner, der for 20 år siden næppe ånsede hinanden, og allermost interessant er det naturligvis, hvis dette møde kan ske med en vis bevidsthed om og reflexion over traditionernes forskellighed og hvilke grunde der overhovedet kan være til at ville bringe dem sammen.

Et eksempel på en sådan bestræbelse er den amerikanske filosof Henry Statens bog om "Wittgenstein og Derrida". I lighed med f. ex. Richard Rorty, men til forskel fra de fleste andre amerikanske Derrida-læsere, er Staten interesseret i Derrida som "filosof" og

ikke som textanalytisk **maestro**. I midlertid indser han, at netop den del af den kontinentale filosofi, som danner det vigtigste bagland for Derrida (Husserl, Heidegger, Bataille, etc.), er forholdsvis ukendt i amerikansk sammenhæng (indtil for nylig, i det mindste). Han sætter sig derfor for at "rekonstruere" en passende filosofisk kontekst ved at sammenholde Derridas stringente mystik med Wittgensteins mystiske stringens, - dels altså fordi Wittgenstein må formodes at være relativt mere kendt i anglo-amerikansk filosofi, dels af mere dybt-rækkende grunde, som det naturligvis bliver op til forfatteren at sandsynliggøre hen ad vejen. Kort fortalt er det Statens tese, at Wittgensteins og Derridas tilgang til den filosofiske tradition (eller "text") trods indlysende forskelle er parallelle på afgørende punkter, - netop de punkter, som kan siges at kendetegne "the deconstructive standpoint".

Dette skulle vel i sig selv være nok til at vække den europæiske læsers nysgerrighed, skønt det altså ikke er den intenderede modtager. Betænkner man yderligere den historiske baggrund, som jeg indledningsvis ridsede op, indser man, at der ligefrem kan være også lokalt europæiske strategiske fortrin ved en lokalt amerikansk strategisk Derrida-læsning. For det første er Statens bog af historiske grunde klinisk rensset for de politiske konnotationer, der ikke kunne undgå herhjemme i større eller mindre grad at gøre Derrida til exponent for filosofisk anarki og textuelt kaos. For det andet gør netop forfatterens intention om over for litteraterne at fremstille Derrida som et veritabelt filosofisk anliggende, bogen til en velkommen modgift mod de til tider irriterende udlægninger af dekonstruktionen som anti-filosofi, anti-hermeneutik, anti-teori, anti-alt-muligt-andet-end-nygrundtvigiansk hyggesladder, som for tiden kan opleves i danske købstæder. En slags anbefaling *a priori*, vil

jeg sige.

II.

Ingen - heller ikke Staten selv, naturligvis - ville påstå, at hans bog er blot tilnærmelsesvis dækkende for det enorme område, som titlen angiver; men ingen kan på den anden side bestride, at den er grundig og *acute* i sine bestræbelser på at fremstille den filosofiske kontekst, der skal begrunde dekonstruktionens strikte filosofiske relevans. Således fastslås det allerede i det fortættede *Preface*, som går forud for den endnu mere substantielle *Introduction*, at Derridas famøse begreb om "logocentrismen" ikke kan forstås, hvis *logos* tænkes snævertvulgært i relation til *talen alene*. En indledende læsning af Aristoteles viser, at *logos* må forstås i forhold til *eidōs*, metafysikkens begreb om *form*, og at dette ligeledes er nøglen til metafysikkens forestilling om *nærvær*. *Nærværet* (af objektet for bevidstheden) er *formens nærvær*, fordi formen er det eneste, der kan fremtræde som sådan (når jeg ser og erkender f.ex. en hest som sådan, skyldes det dens tidløse form, dens fremtrædende væsen, og ikke f.ex. dens farve, størrelse, stilling etc.). Det, der ikke hører til formen derimod, det, som blot formes og rummes af formen (Aristoteles' *hyle*), fremstår for metafysikken som *accidentielt*, tilfældigt, erkendelsen uvedkommende eller ligefrem i vejen.

Heroverfor kan Staten så definere det "dekonstruktive synspunkt" ved et andet "syn" på formen: som givet nemlig ikke simpelthen i og med sig selv, men nødvendigvis indlejret i en kontekst, der ikke hører med til dens definition "som sådan", men som alligevel er med til *qua* ydre at afgrænse formens indre, og derfor er ikke slet og ret *accidentielt*, men "essentially inessential". - Det mest iøjnefaldende billede (bemærk metaforerne: det er dem, det hele drejer sig om) på dette skift i perspektiv er naturligvis katego-

rien *Figur/Baggrund*, kendt fra Gestalt-teorien: der kan ingen form være uden en baggrund, som ikke "ses", men som dog ikke desto mindre ikke kan fjernes fra billedet, uden at også figuren fjernes. At en sådan "optik" er sat, men ikke set, i metafysikken, er - ifølge Staten - hvad Wittgenstein vil sige f.ex. med følgende karakteristik af det logiske identitetsprincip:

"Enhver ting er identisk med sig selv"; - der findes intet smukkere eksempel på en sætning, der skønt helt ubrugelig alligevel er forbundet med et vist forestillingsspil. Det er her som om vi tog tingen og puttede den ind i sin form og så, at den passede.

Vi kunne lige så godt sige: "Enhver ting passer ind i sig selv"; - eller: "Enhver ting passer ind i sin egen form". Man forestiller sig så en ting og tænker sig, at man havde ryddet netop denne del af rummet for at give plads til tingen, og at den nu passer nøjagtigt deri.

"Passer" denne plet ind i sine hvide omgivelser? *Men netop sådan* ville det jo se ud, hvis der i stedet for pletten havde været et hul, som den nu passede ind i. Med udtrykket "den passer" beskriver man imidlertid netop ikke bare dette billede (...).

"Enhver farveplet passer ind i sine omgivelser" er blot en lidt specialiseret udgave af identitetssætningen. (Phil. Untersuch. I. 216; min overs. og udlægning).

Wittgensteins "dekonstruktion" peger ligesom Derridas på det spil af forestillinger, billeder, metaforer og andre retoriske troper og syntaktiske finesser, som metafysikken må betjene sig af for at hæve sin diskurs op i de rene abstraktioners sfære, men som den på den anden side ikke gerne vil være ved, fordi den slags tricks ifølge metafysikken selv kende-

tegner den useriøse sprogbrug hos digtere, talere og skuespillere, der har alt andet end sandheden på programmet. Det er altså ikke dekonstruktionen, som indfører metaforen i den filosofiske tekst: den har hele tiden været der, men ganske vist uden borgerret, som et "nødvendigt supplement", men aldrig "som sådan". Dekonstruktio- nen tilstræber således ikke, fremhæver Staten, at prioritere Sproget overfor Verden (den er ingen "sprogfilosofi", betonedes Per Aage Brandt i sin Indledning til den danske oversættelse af Derridas **Grammatologi** i 1970, men ingen hørte ham...). Tværtimod retter den sig mod en stiltiende antagelse i metafysikken om, at der kan gives sådan noget som et absolut adækvat Sprog, hvori erkendelsen restløst kan "opsuge" Verden:

"Dekonstruktion er en udfordring til den klassiske filosofis stiltiende privilegering af sproget". (p. 20).

Den er således en udfordring til den super-metafor, som Sproget ikke mindst i dag er blevet: man kan altid i mangel af bedre sige: "X er i virkeligheden en slags sprog!", og med dette guddommelige **verbum** står alt med ét i et forklarelsens skær for alle og enhver. Havde det ikke været for **Sprachspielverderbere** som Wittgenstein...

For at vende tilbage til spørgsmålet om formen, kan vi resumerende sige, at den filosofiske dekonstruktion i henhold til Staten er kendetegnet ved til enhver hævdet form (begreb, teorem, regel...) stadig og stædigt at opsoge dens grænser og de grænsetilfælde, som må findes. Dekonstruktionen benægter ikke den relative gyldighed af nogen kategori, men kun dens gyldighed ud over alle grænser. Og grænserne lader sig - trods Hegel - aldrig ophæve simpelthen ved at angive kategoriens **Anderssein**: grænsen er en irreduktibel "singularitet", som kun kan tilnærmes, men aldrig endegyldigt sættes på plads. - Denne

irreduktibilitet rammer naturligvis også Statens eget begreb om "the **deconstructive standpoint**": et sådant ståsted lader sig lige så lidt definere og beskytte mod vulgarisering som et hvilket som helst andet arkimedisk punkt. Hvad man dog ikke skal lade sig paralyseres af, - sådan som man undertiden kan få indtryk af, at det sker for Derrida, når hans store omsorg for ikke at hypostasere et talens sted ender med at nagle ham dertil (omtrent i denne stil: "Vi skal i dag tale om sproget. Dvs. hvis vi da overhovedet kan tale om et "vi", som et "vi"; hvis dette "her" hvorfra "vi" taler "i dag", hvis denne "tale" overhovedet er mulig uden en forudgående og utvivlsomt omfattende reflexion over de historiske, politiske, økonomiske, psykiske (jeg siger ikke: "psykologiske"), fysiske osv. rammer, der definerer dette "sted", hvorfra... osv. osv.", - en slags stræbelse på at få sproget til at falde sammen af udmattelse, som mest af alt minder om Thors for-gæves livtag med jættekvinden Ælde).

III.

Det er jo nemlig netop tiden, der spøger i metafysikkens søgen efter sin egen og Verdens identitet. Metafysikken kan bestemmes som en stræben efter at etablere og fastholde et univers af betydninger uden for og uafhængigt af tiden, - hvilket imidlertid er umuligt. Og hvorfor? Her kan man have glæde af Statens klare gennemgang af Derridas læsning af Husserl (som vel strengt taget ikke læses overvældende meget mere herhjemme end *overthere*...?). Det er Husserls store fortjeneste at have gjort op med den næsten totale psykologisering og dermed relativisering af erkendelsesteorien, som kendetegnede sidste halvdel af forrige århundrede. Husserl fastholder, at et objekt for bevidstheden ikke kan reduceres til det umiddelbare bevidsthedsindhold (således som empiristerne ville), men har status af et ob-

jektivt korrelat, der som sådan kan repræsenteres også for en anden bevidsthed (hvorved en videnskabelig intersubjektivitet bliver mulig). Disse objektive størrelses objektivet eller idealitet står og falder altså med deres **gentagelighed**: kun de ideale størrelser kan optræde på forskelligt tidspunkt for forskellige bevidstheder som "de samme". Dette gælder f.ex. betydningen af de ord, jeg siger her og nu, til forskel fra ordene selv, som i deres "materialitet" er bundet til dette øjeblik og ikke kan gentages uden at forandres (som Leibniz bemærkede, at to rum-tidslige objekter altid vil være forskellige, om ikke andet så netop ved deres rum-tidslige koordinater). Og dog, siger Derrida: må ikke netop et tegn, f.ex. et talt eller skrevet ord, have del i en sådan gentagelighed, hvis sproget skal kunne fungere? Og vil det ikke betyde, at sproget derved på irreduktibel vis klæber til idealiteten, dvs. at grænsen mellem idealitet og materialitet ikke simpelt hen kan drages mellem udtryk og indhold, men - horribile dictu - må drages et sted "ude" i udtrykket, dvs. i den rum-tidslige, historisk-kontingent-textuelle, materialitet? I så fald er enhver betydning, herunder filosofiens, uigenkaldeligt bundet til en lokal kontekst.

Og her møder vi så igen Wittgenstein, hvis karakteristiske guerilla-taktik over for filosofiens absurde "evidenser" igen og igen tager form af konstruktionen af en "scene", en hypotetisk kontekst, hvori en forskydning af den formodet stabile betydning pludselig bliver mærkbar. Selv den mest evidente tegngivning, påpeger Wittgenstein, vil være afhængig af "was vor und nach dem Zeigen geschieht" (Phil. Unters. I.35). Det vil sige, at der ikke findes noget "sidste ord" om nogen betydning, - andet end måske netop det sidste ord, som - sagt for et øjeblik siden - så at sige "nachträglich" resumerer og fore-

løbigt fuldender betydningen som et radikalt historisk, tidsligt fænomen, dvs. som ligger åbent for principielt uforudsigelige fremtidige forskydninger.

Dette vil følgelig angive et "dekonstruktivt synspunkt" på filosofiens historie (og historien i det hele taget): ikke at den omsider kan afskrives eller lukkes, og nøglen gives videre til en eller anden "post"-æra, men at den er et "åbent interval", som det er meningsløst at ville lukke (tom metafysisk gestus), men ikke meningsløst at skrive videre på (og hvad kan man andet? - som man plejer at sige). Det minder for så vidt om Gadammers begreb om **Wirkungsgeschichte**: meningen er og vil være, hvad den har været; - blot endnu en gang med dette skift i "relief" (Hjelmslev), som gør den ontologiske forskel: er det traditionen, der springer i øjnene på bekostning af fremtidens åbenhed, eller er det tværtimod dette mulighedsfelt, der står strålende frem på traditionens baggrund? Disse to momenter vil aldrig kunne bringes på samme niveau: det er og bliver "divided states", - men netop og kun derfor er tiden et dynamisk princip og ikke en arkivparameter. So the story goes...

Kasper N. Olsen